

Když v jeskyních žili draci

...
Kdybyste se například v 17. století někoho zeptali na draky, nejspíš by vám odpověděl, že opravdu žijí v některé z nedalekých jeskyní. Měli podobu velkých kostí, hrozivě vyhlížejících zubů a vybělených lebek, které nemohly patřit žádnému jinému známému zvířeti. Draci zkrátka skutečně existovali. Nebo je to celé jinak?

• Mgr. Vladimír Socha

Lebka jeskynního medvěda

1850

sestavena první kostra jeskynního medvěda

Stejně jako lidští „obři“ byli i draci pouhým výplodem dezinterpretace, způsobené špatným výkladem objevených fosilních pozůstatků. Pleistocénní mamuti, srstnatí nosorožci, jeskynní medvědi, hyeny i další obyvatelé jeskyní zanechali v dávné době ledové v jeskynních nánosech hrozivý odkaz a inspiraci pro tvorbu legend a zkazek.

Mezi draky

Mezi nejzajímavější „sttvůry“, jejichž pozůstatky byly odedávna objevovány v jeskyních celé střední Evropy, patřili nepochybně draci. Nebyli to samozřejmě skuteční draci, ale dávní příbuzní našich medvědů, takzvaní medvědi jeskynní. V období čtvrtohorního pleistocénu až do doby svého konečného vyhynutí asi před 27 000 lety představovaly tyto velké šelmy největší masožravce a také stálou hrozbu

pro pravěkého člověka. Medvědi vyhledávali jeskyně jako své přirozené útočiště a o násilných střetech mezi oběma druhy svědčí i zkameněliny z našeho území. Jeskynní medvědi vážili asi 400 až 500 kilogramů, na délku mohli mít až tři metry a disponovali masivní lebkou s kolmým čelem. Jen zřídka se dožívali více než 20 let. Mnoho z nich také zemřelo během zimního spánku a některé jeskyně byly doslova přeplněny jejich pozůstatky.

Jako první zkoumal kostru jeskynního medvěda přírodovědec Johann Friederich Esper a výsledek popsal roku 1774 v knize s názvem *Nově objevené zoolity neznámých čtyřnohých zvířat*. Zatímco před ním byly kosti těchto tvorů připisovány obrům, drakům, jednorožcům nebo psovitým šelmám, Esper již bezpečně poznal jejich „medvědí“ původ. Považoval je ale za zkameněliny klasických polárních medvědů. Dvouslovné vědecké jméno pak přidal o 20 let později další německý anatom, Johann Christian Rosenmüller (1771–1820). Tehdy se poslední evropští draci definitivně proměnili v medvědy. A jako by se tím vytáhla stavidla archeologických objevů, najednou bylo jejich pozůstatků až nad hlavu. Koster bylo tolik (v některých jeskyních dokonce víc než stovka jedinců), že vznikla a dlouho se udržovala mylná představa o jakési populační explozi jeskynních medvědů v pleistocénu. Pravda je taková, že medvědi tehdy nebyli žádným přemnoženým druhem, pouze jejich zkameněliny měly větší šanci uchovat se do současnosti. V jeskyních umírali a v mnoha případech tam jejich těla nebo samotné hlavy dopravoval pravěký člověk. Kult jeskynního medvěda mohl být dokonce nejstarším kultem v lidských dějinách.

Nález kostí jeskynního medvěda v Jasovské jeskyni na Slovensku

Moravský medvěd

Významnou stopu zanechali jeskynní medvědi i v české archeologii. V roce 1883 napsal profesor František Josef Studnička: „Silnými dásněmi vynikající to medvěd předpotopní, s ostatními šelmami zajisté nemilosrdně řádil mezi klidnými býložravci diluviálními.“ Je přitom malou ironií, že tito medvědi mohli být z větší části vegetariáni. Právě v českých zemích byla vykopána a později vystavena jedna z prvních kompletních koster jeskynního medvěda. Již roku 1850 smontoval první kostru na rakouském území archeolog Jindřich Wankel (1821–1897) v Jedovnicích, a to na přání svého zaměstnavatele, hraběte Salma. Kostra byla zkompletována z částí objevených v jeskyni Výpustek v Moravském krasu. O jeskyni Výpustek u Křtin se tvrdilo, že tu během mladšího pleistocénu zahynulo neuvěřitelných 150 000 medvědů, což je však zcela jistě přehnané číslo.

Dalším slavným nalezištěm zkamenělin těchto pravěkých šelem byly Sloupské jeskyně. Jindřich Wankel v nich objevil několik stovek lebek a tisíce kostí všech možných rozměrů. Vzorek byl tak kompletní, že poprvé

Kostra jeskynního medvěda

člověkem a jeskynním medvědem. Během Wanklových vykopávek zde byla objevena kost z temene lebky předvěké šelmy. Pár dní po tomto objevu přinesli dělníci Wanklovi malý kousek červeného jaspisu, který údajně objevili přímo pod lebkou. Archeolog ihned poznal, že se jedná o hrot zbraně paleolitického člověka – kopí

V obřích kostech pravěkých medvědů viděli mnozí lidé pozůstatky bájných draků

umožnil rekonstruovat například i sluchové ústrojí medvěda jeskynního. Právě z tohoto naleziště také pocházejí kompletní kostry, smontované na slavné expozici světové výstavy ve Vídni roku 1873. Pozůstatky jeskynních medvědů však byly objeveny i v dalších českých jeskyních. A opět to byly objevy unikátní. V jeskyni Pod hradem byly například odkryty kompletně zachované kostry mláďat i samotných embryí.

Na život a na smrt

Vraťme se ještě jednou do Sloupských jeskyní. Právě zde byl objeven dosud nejzajímavější doklad soubojů mezi pravěkým

nebo oštěpu. Netrvalo dlouho a zjistil i další ohromující skutečnost. V lebce medvěda vězel otvor, který byl zaživa ránou způsobenou lidskou zbraní. Jaspisový hrot do díry v lebce téměř přesně zapadal. Zvíře jím bylo poraněno, ale přežilo. Hrot vypadl z rány až po jeho pozdější smrti. Jednalo se teprve o druhý podobný objev v historii archeologie a o první správně interpretovaný. Šlo o definitivní důkaz, že pravěký člověk dokázal bojovat s velkými nebezpečnými zvířaty. Wankel objev prezentoval na sjezdu antropologů z německých zemí ve Vídni roku 1889. Vzbudil velkou pozornost, která následně kulminovala na světové výstavě v Chicagu roku 1893, kde tento „obraz jeskynního lovu“ z českého území získal zvláštní cenu. Již o rok dříve jej sám autor zvečnil v knížce *Předhistorický lov na Moravě*, vydané německy v Olomouci.

Je nepochybné, že území dnešní České republiky patří k předním oblastem v historii archeologického bádání. Právě jeskyně na našem území výrazně napomohly pochopení biologické podstaty, životních návyků, ekologie a vývoje jeskynních medvědů.

Jeskyně Výpustek v Moravském krasu

Rekonstrukce podoby jeskynního medvěda

Literatura

Sklenář, Karel: Za jeskynním člověkem. Praha 1984